

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

БЪДИ ИНФОРМИРАН !

ЗАЩИТАВАЙ ПРАВАТА СИ !

СПАЗВАЙ ЗАДЪЛЖЕНИЯТА СИ !

ПЕНСИОНИРАНЕ И ПЕНСИИ

2013 г.

ПОЛЕЗНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАШИТЕ КЛИЕНТИ

ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ

Какви са условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст?

- За да придобият право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, осигурените лица трябва да имат навършена минимална пенсионна възраст и определен стаж, както е показано в таблицата.

- Правото на пенсия не се погасява по давност. Това означава, че лицата, които през 2012 г. са изпълнили условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, **ще** могат да се

УСЛОВИЯ ЗА ПЕНСИОНИРАНЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ (чл. 68 ал. 1 и 2 от КСО)				
Година	Жени		Мъже	
	възраст	стаж	възраст	стаж
2012	60 г. 4 м.	34 г. 4 м.	63 г. 4 м.	37 г. 4 м.
2013	60 г. 8 м.	34 г. 8 м.	63 г. 8 м.	37 г. 8 м.
2014	61 г.	35 г.	64 г.	38 г.
2015	61 г. 4 м.	35 г. 4 м.	64 г. 4 м.	38 г. 4 м.
2016	61 г. 8 м.	35 г. 8 м.	64 г. 8 м.	38 г. 8 м.
2017	62 г.	36 г.	65 г.	39 г.
2018	62 г. 4 м.	36 г. 4 м.	65 г.	39 г. 4 м.
2019	62 г. 8 м.	36 г. 8 м.	65 г.	39 г. 8 м.
2020	63 г.	37 г.	65 г.	40 г.

пенсионират и през 2013 г. и през следващите години, независимо от това дали има промени в условията за пенсиониране.

- В случай, че лицата нямат право на пенсия по горните условия, до 31.12.2011 г. те придобиват право на пенсия при навършване на 65-годишна възраст за жените и за мъжете и не по-малко от 15 години действителен осигурителен стаж.
- От 31.12.2011 г. възрастта се увеличава, както е показано в таблицата.

УСЛОВИЯ ЗА ПЕНСИОНИРАНЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ (чл. 68 ал. 3 от КСО)		
Година	Възраст (жени и мъже)	Минимален действителен осигурителен стаж (жени и мъже)
2012	65 г. 4 м.	15 години
2013	65 г. 8 м.	15 години
2014	66 г.	15 години
2015	66 г. 4 м.	15 години
2016	66 г. 8 м.	15 години
2017	67 г.	15 години

За кои лица и при какви условия е възможно по-ранно пенсиониране?

- **Лицата, изпълнявали военна служба**, придобиват право на пенсия при 27 години общ осигурителен стаж, от които 2/3-ти, или 18 години, действително изслужени като военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и при навършване на:
  - 52-годишна възраст – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания. (чл. 69, ал. 1, т. 1 от КСО)
  - 54-годишна възраст – за офицерите със старши и висши офицерски звания. (чл. 69, ал. 1, т. 2 от КСО)
- **Държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младши следователите при освобождаване от служба** придобиват право на пенсия независимо от възрастта им и при осигурителен стаж както следва:
  - До 31.12.2011 г. – 25 години общ осигурителен стаж, от които 2/3-ти действително изслужени като държавни служители по посочените закони, по Закона за Държавна агенция "Национална сигурност" и като военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България или като следователи и младши следователи. (чл. 69, ал. 2, т. 1 от КСО)
  - От **01.01.2012 г. – 27 години общ осигурителен стаж**, от които 2/3-ти действително изслужени като държавни служители по посочените закони, по Закона за Държавна агенция "Национална сигурност" и като военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България или като следователи и младши следователи. (чл. 69, ал. 2, т. 2 от КСО)
- **Държавните служители от Държавна агенция "Национална сигурност"** придобиват право на пенсия при освобождаване от служба независимо от възрастта им и при осигурителен стаж, както следва:
  - До 31.12.2011 г. – 25 години общ осигурителен стаж, от които 2/3-ти действително изслужени по Закона за Държавна агенция "Национална сигурност", на военна служба или по законите по ал. 2. (чл. 69, ал. 3, т. 1 от КСО)
  - От **01.01.2012 г. – 27 години общ осигурителен стаж**, от които 2/3-ти действително изслужени по Закона за Държавна агенция "Национална сигурност", на военна служба или по законите по ал. 2. (чл. 69, ал. 3, т. 2 от КСО)

- Държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младши следователите, държавните служители от Държавна агенция "Национална сигурност", прослужили **15 години** на длъжности от **летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав**, придобиват право на пенсия при уволнение, независимо от възрастта им. (чл. 69, ал. 4 КСО)
- Лицата, изпълнявали военна служба като военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, прослужили **15 години** на длъжности от **летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав** придобиват право на пенсия при навършване на **42-годишна възраст** – за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания, и **44-годишна възраст** – за офицерите със старши и висши офицерски звания. (чл. 69, ал. 5 КСО)
- Служителите в Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" на Министерството на вътрешните работи, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52г, ал. 2, т. 8 и 9 от Закона за Министерството на вътрешните работи, при прекратяване на правоотношението придобиват право на пенсия независимо от възрастта при осигурителен стаж, както следва:
  - До 31.12.2011 г. – 25 години общ осигурителен стаж, от които 2/3-ти действително изслужени в системата на гражданска защита. (чл. 69, ал. 6, т. 1 от КСО)
  - От 01.01.2012 г. – **27 години общ осигурителен стаж**, от които 2/3-ти действително изслужени в системата на гражданска защита. (чл. 69, ал. 6, т. 2 от КСО)
- Служителите на длъжност "водолаз" в Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" на Министерството на вътрешните работи, ако са прослужили на тази длъжност **15 години**, придобиват право на пенсия при прекратяване на правоотношението, независимо от възрастта. (чл. 69, ал. 7 от КСО)
- За придобиване право на ранно пенсиониране (по ал. 1, 2, 3 и 6 на чл. 69 от КСО) се зачита при взаимно допълване осигурителният стаж на:
  - лицата, изпълнявали военна служба като военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България;
  - държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младши следователите;
  - на държавните служители от Държавна агенция "Национална сигурност";
  - служителите в Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" на Министерството на вътрешните работи, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52г, ал. 2, т. 8 и 9 от Закона за Министерството на вътрешните работи.
- Осигурителният стаж на изброените по-горе лица за право на по-ранно пенсиониране може да се допълва и със стаж положен на длъжности от летателния състав, парашутисти, екипажи на подводни съдове и водолазния състав в горепосочените ведомства и закони, както и на длъжност "водолаз" в Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" на Министерството на вътрешните работи.

- **Балерини, балетисти и танцьори** придобиват право на пенсия при прекратяване на трудовото правоотношение, независимо от възрастта им, при 25 години осигурителен стаж на длъжност балерина, балетист или танцьор в културни организации.
- Право на ранно пенсиониране при първа и втора категория труд (по § 4, ал. 1, т. 1 и 2 от ПЗР на КСО) се придобива при изпълнени условия, както е показано в таблицата.

УСЛОВИЯ ЗА ПЕНСИОНИРАНЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ ПРИ ПЪРВА И ВТОРА КАТЕГОРИЯ ТРУД (§ 4, ал. 1, т.1 и 2 от ПЗР на КСО)								
Година	Възраст				Стаж		Сбор от осигурителен стаж и възраст	
	жени		мъже		жени и мъже			
	I-ва кат. труд	II-ра кат. труд	I-ва кат. труд	II-ра кат. труд	I-ва кат. труд	II-ра кат. труд	жени	мъже
2012	47 г. 4 м.	52 г. 4 м.	52 г. 4 м.	57 г. 4 м.	10	15	94	100
2013	47 г. 8 м.	52 г. 8 м.	52 г. 8 м.	57 г. 8 м.	10	15	94	100
2014	48	53	53	58	10	15	94	100

- До 31 декември 2014 г. включително **работниците, инженерно-техническите специалисти и ръководните служители до ръководител на участък включително, заети на работа под земята в подземните рудници, в подземните геологопроучвателни и хидротехнически обекти, в тунелното и подземното минно строителство**, които имат 10 години осигурителен стаж, положен в тези условия, могат да се пенсионират преди навършване на възрастта по чл. 68, при условие че имат сбор от възрастта и осигурителен стаж 90 и 52-годишна възраст за мъжете и 47 годишна възраст за жените. (§ 4, ал. 2 от ПЗР на КСО)
- До 31 декември 2014 г. включително, ако трудовият договор на същите лица бъде прекратен на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 от Кодекса на труда, могат да се пенсионират не по-рано от навършване на 45-годишна възраст, ако имат сбор от осигурителен стаж и възраст 90 и 10 години осигурителен стаж, положен при тези условия. (§ 4, ал. 3 от ПЗР на КСО)
- До 31.12.2020 г. включително **учителите** придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст 3 години по-рано от възрастта **им** по чл. 68, ал. 1 от КСО и учителски осигурителен стаж, както следва:

- до 31.12.2011 г. – 25 години за жените и 30 години за мъжете;
- от 31.12.2011 г. осигурителният стаж по т. 1 се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца до достигане на 28 години за жените и 33 години за мъжете.

ИЗИСКУЕМ СТАЖ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ ОТ УЧИТЕЛСКИЯ ПЕНСИОНЕН ФОНД (§5, ал.1 от ПЗР на КСО)		
Година	Учителски стаж жени	Учителски стаж мъже
2012	25 г. 4 м.	30 г. 4 м.
2013	25 г. 8 м.	30 г. 8 м.
2014	26 г.	31 г.
2015	26 г. 4 м.	31 г. 4 м.
2016	26 г. 8 м.	31 г. 8 м.
2017	27 г.	32 г.
2018	27 г. 4 м.	32 г. 4 м.
2019	27 г. 8 м.	32 г. 8 м.
2020	28 г.	33 г.

- На учителите, пенсионирани се по условията на ал. 1 на § 5 от ПЗР на КСО се изплаща **срочна пенсия за ранно пенсиониране** от Учителския пенсионен фонд в размер, определен по реда на чл. 70 от КСО и намален с 0,2 на сто за всеки месец, недостигащ на лицето до навършване на възрастта му по чл. 68, ал. 1. (§ 5, ал. 2 от ПЗР на КСО)
- На учителите, които са придобили право на пенсия при условията на ал. 1 от § 5 и се пенсионират при условията на чл. 68, ал. 1 и 2, се изплаща пенсия за осигурителен стаж и възраст от фонд "Пенсии" и **добавка** от Учителския пенсионен фонд в размер 0,2 на сто от пенсията за всеки месец, за който има осигурителна вноска във фонда след придобиване право на пенсия по ал. 1 на § 5 от ПЗР на КСО. (§ 5, ал. 3 от ПЗР на КСО)
- На учителите, които имат изискуемия по ал. 1 на § 5 от ПЗР на КСО учителски осигурителен стаж и се пенсионират след навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, се изплаща **пенсия в пълен размер** от Учителския пенсионен фонд до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 3. След навършване на възрастта по чл. 68, ал. 3 от КСО, пенсията се изплаща за сметка на фонд "Пенсии". (§ 5, ал. 4 от ПЗР на КСО)
- От 1 януари 2015 г. осигурените лица в **професионален пенсионен фонд** придобиват право на **пенсия за ранно пенсиониране** при:
  - не по-малко от 10 години осигурителен стаж при условията на първа категория труд и възраст 12 години и 6 месеца за жените и 10 години и 6 месеца за мъжете по-ниска от възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО;
  - не по-малко от 15 години осигурителен стаж при условията на втора категория труд и възраст 7 години и 6 месеца за жените и 5 години и 6 месеца за мъжете по-ниска от възрастта по чл. 68, ал. 1. от КСО.
- От 31.12.2015 г. възрастта за ранно пенсиониране при първа и втора категория труд се увеличава, както е показано в таблицата, с по 6 месеца от първо число на всяка следваща календарна година до достигане на 8 години по-ниска възраст за жените и мъжете при първа категория труд и 3 години по-ниска възраст за жените и мъжете при втора категория труд спрямо възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО. (чл. 168, ал. 2 от КСО)

УСЛОВИЯ ЗА ПЕНСИОНИРАНЕ ПРИ ПЪРВА И ВТОРА КАТЕГОРИЯ ТРУД (чл. 168, ал. 2 от КСО)						
Година	Възраст				Минимален стаж (жени и мъже)	
	жени		мъже			
	I-ва кат. труд	II-ра кат. труд	I-ва кат. труд	II-ра кат. труд	I-ва кат. труд	II-ра кат. труд
2015	48 г. 10 м.	53 г. 10 м.	53 г. 10 м.	58 г. 10 м.	10 г.	15 г.
2016	49 г. 8 м.	54 г. 8 м.	54 г. 8 м.	59 г. 8 м.	10 г.	15 г.
2017	50 г. 6 м.	55 г. 6 м.	55 г. 6 м.	60 г. 6 м.	10 г.	15 г.
2018	51 г. 4 м.	56 г. 4 м.	56 г.	61 г.	10 г.	15 г.
2019	52 г. 2 м.	57 г. 2 м.	56 г. 6 м.	61 г. 6 м.	10 г.	15 г.
2020	53 г.	58 г.	57 г.	62 г.	10 г.	15 г.
2021	53 г. 6 м.	58 г. 6 м.	57 г.	62 г.	10 г.	15 г.
2022	54 г.	59 г.	57 г.	62 г.	10 г.	15 г.
2023	54 г. 6 м.	59 г. 6 м.	57 г.	62 г.	10 г.	15 г.
2024	55 г.	60 г.	57 г.	62 г.	10 г.	15 г.

Въз основа на какви документи се отпуска пенсия за осигурителен стаж и възраст?

- Към заявлението за отпускане на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст (обр. УП-1) се представят следните документи:
  - за осигурителен стаж;

- за прекратяване на осигуряването на лицата по чл. 4, ал. 1, т. 1 - 4 и 6 и чл. 4а КСО;
- за brutното трудово възнаграждение или доход, върху който са внесени осигурителни вноски за 3 последователни години от последните 15 преди 1 януари 1997 г.;
- за brutното трудово възнаграждение или доход, върху който са внесени осигурителни вноски за осигурителния стаж след 1 януари 1997 г. до датата на пенсионирането.

Как се определя размерът на пенсията?

- Размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст се определя, като доходът, от който се изчислява пенсията, се умножи със сумата, образувана от: по процент 1,1 на сто, а от 01.01.2017 г. – 1,2 на сто за всяка година осигурителен стаж и съответната пропорционална част от процента за месеците осигурителен стаж.
- Ако лицата са придобили право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 и продължават да работят след датата на придобиване на правото, без да им е отпусната пенсия, за всяка година осигурителен стаж след тази дата процентът е 3, а от 1 януари 2012 г. – 4, и съответната пропорционална част от тези проценти за месеците осигурителен стаж. Процентът за всяка година осигурителен стаж след датата на придобиване на правото се определя за действителен календарен осигурителен стаж, без превръщане, придобит след 31.12.2006 г.
- **Доходът, от който се изчислява пенсията**, се определя, като средномесечният осигурителен доход за страната **за 12 календарни месеца преди месеца на отпускане на пенсията** се умножи по индивидуалния коефициент на лицето.
- **Индивидуалният** коефициент се изчислява от дохода на лицето, върху който са внесени осигурителни вноски за периода от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 1 януари 1997 г. по избор на лицето и от дохода за периода след тази дата до пенсионирането му.
- При определяне на пенсия по международен договор, по който Република България е страна, се взема предвид осигурителния доход за осигурителния стаж, придобит по българското законодателство.

Как се определя доходът, от който се изчислява пенсията?

- Средномесечният осигурителен доход се определя от възнаграждението или осигурителния доход, върху който са внесени или дължими осигурителните вноски за лицата по чл. 4, ал. 1, 2 и ал. 3, т. 5 и 6 КСО, а за самоосигуряващите се лица и за морските лица – от дохода, върху който са внесени осигурителни вноски.
- При определяне на средномесечния осигурителен доход не се взема предвид дохода за времето:
  1. на наборна или алтернативна служба;
  2. на отпускане за отглеждане на дете, през който е получавано обезщетение;
  3. на зачетения осигурителен стаж на неработещите майки;
  4. на обучение на лицата, завършили висше или полувисше образование или на недостигащи периоди за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2, за които лицата са внесли осигурителни вноски изцяло за своя сметка;
  5. след 1 януари 1996 г., през което родител (осиновител) на дете инвалид е полагал постоянни грижи за него до навършване на 16-годишна възраст, поради което не е работил по трудово или по служебно правоотношение и не е бил осигурен;

6. след 1 януари 2001 г., през което родител (осиновител) или съпруг (съпруга) са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ, поради което не са били осигурени или не са получавали пенсия;
  7. през което лицата са получавали обезщетение за безработица при отпускане на пенсии с начална дата след 31 декември 1999 г.;
  8. на неплатен отпуск, който се зачита за осигурителен стаж, или на законна стачка;
  9. през което лицата са се осигурявали на основание чл. 4, ал. 5, 7 и 9 от КСО.
- Когато в периода, от който се определя индивидуалният коефициент, се включва време на законоустановен отпуск или законна стачка, се вземат предвид:
1. за времето на платен отпуск, заплащан от работодателя – полученото възнаграждение за този отпуск, върху което са внесени или дължими осигурителни вноски;
  2. за времето на отпуск поради временна неработоспособност или бременност и раждане, през което е получавано парично обезщетение от общественото осигуряване – доходът, от който е изчислено обезщетението (за периода от 01.01.2000 до 31.12.2004 г. – обезщетението, върху което са внесени или дължими осигурителни вноски).

Как се превръща осигурителният стаж от първа и втора към трета категория?

- При пенсиониране за осигурителен стаж и възраст осигурителният стаж се превръща, като три години осигурителен стаж от първа категория или четири години от втора категория се зачитат за пет години стаж от трета категория.
- За лицата, които се пенсионира по-рано при специални и облекчени условия, превръщането на стажа към трета категория труд се извършва по начина, указан в чл. 104 от КСО.

Какъв е минималният и максималният размер на пенсията?

- **Минималният размер** на пенсията за осигурителен стаж и възраст се определя със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. От 1 януари 2013 г. до 31 март 2013 г. този размер е **145 лв.**, а от 1 април 2013 г. – **150 лв.**
- Размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 3 за лицата, пенсионирали се с 15 години действителен осигурителен стаж и навършени 65 години за мъжете и жените, не може да бъде по-малък от 85 на сто от минималния размер на пенсията по чл. 68, ал. 1. От 1 януари 2013 г. до 31 март 2013 г. размерът е **123,25 лв.**, а от 1 април 2013 г. – **127,50 лв.**
- **Максималният размер** на получаваните една или повече пенсии, отпуснати до 31 декември 2013 г. без добавките към тях, се определя смятано от 1 април на всяка календарна година в размер на **35 на сто от максималния осигурителен доход** за съответната календарна година, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. От 1 януари 2013 г. до 31 март 2013 г. максималният размер е 700 лв., а от 1 април 2013 г. – **770 лв.**, или 35 на сто от 2 200 лв.

ПЕНСИЯ ЗА ИНВАЛИДНОСТ ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ

Кога лицата имат право на пенсия за инвалидност ?

- Лицата имат право на пенсия за инвалидност, когато са загубили напълно или частично работоспособността си завинаги или за продължително време.
- Пенсия за инвалидност се определя на лица с 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане.

- Правото на пенсия за инвалидност се поражда от датата на инвалидизирането, а за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпване на работа – от датата на заявлението по чл. 94 от КСО.
- Пенсията за инвалидност се отпуска за срока на инвалидността.
- Пенсиите за инвалидност на лицата, навършили възрастта по чл. 68 от КСО, се отпускат пожизнено.

Какви са условията за право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване ?

- Осигурените придобиват право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване, ако са загубили работоспособността си и имат осигурителен стаж, придобит до датата на инвалидизирането, а за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпване на работа – до датата на заявлението по чл. 94 от КСО, както следва:
  1. до 20-годишна възраст и за слепите по рождение и на ослепелите преди постъпването им на работа – независимо от продължителността на осигурителния стаж;
  2. до 25-годишна възраст – една година;
  3. до 30-годишна възраст – три години;
  4. над 30-годишна възраст – пет години.
- Инвалидите по рождение и инвалидите с придобита инвалидност до постъпване на работа придобиват право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване при една година осигурителен стаж.
- Пенсия за инвалидност поради общо заболяване не се отпуска, възобновява или възстановява на лица, на които е отпусната лична пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Как се определя размерът на пенсията за инвалидност поради общо заболяване ?

- Размерът на пенсията за инвалидност поради общо заболяване се определя, като доходът, от който се изчислява пенсията, се умножи със сумата, образувана от: по процент 1,1 на сто за всяка година осигурителен стаж и съответната пропорционална част от процента за месеците осигурителен стаж.
- Когато към датата на инвалидизирането осигуреното лице е на възраст, по-ниска от възрастта по чл. 68, разликата между възрастта му, но не по-рано от навършване на 16 години, и възрастта по чл. 68 се признава за осигурителен стаж. При определяне на пенсията признатото време и съответната пропорционална част от процента за месеците осигурителен стаж се умножават с коефициент, според степента на трайно намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицето, както следва:
  1. над 90 на сто – 0,9;
  2. от 71 до 90 на сто – 0,7;
  3. от 50 до 70,99 на сто – 0,5.
- Размерът на пенсията за инвалидност поради общо заболяване не може да бъде по-малък, според степента на трайно намалената работоспособност /вид и степен на увреждане, както следва:
  1. над 90 на сто – 115 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, или 166,75 лв. от 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г., а от 01.04.2013 г. – 172,50 лв.
  2. от 71 до 90 на сто – 105 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, или 152,25 лв. от 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г., а от 01.04.2013 г. – 157,50 лв.
  3. от 50 до 70,99 на сто – 85 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, или 123,25 лв. от 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г., а от 01.04.2013 г. – 127,50 лв.

- Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст за 2013 г. е както следва:
  - за периода 01.01.2013-31.03.2013 г. – **145 лв.**
  - за периода 01.04.2013-31.12.2013 г. – **150 лв.**

Как се определя доходът и индивидуалният коефициент за изчисляване на пенсията за инвалидност поради общо заболяване?

- Доходът, от който се изчислява размерът на пенсията за инвалидност поради общо заболяване, се определя, като средномесечният осигурителен доход за страната по чл. 70, ал. 2 се умножи по индивидуалния коефициент на лицето.
- Индивидуалният коефициент за изчисляване на пенсията за инвалидност поради общо заболяване се определя по реда на чл. 70, ал. 3 - 6 до датата на пенсионирането.

ПЕНСИЯ ЗА ИНВАЛИДНОСТ ПОРАДИ ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ

При какви условия се отпуска пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест и в какъв размер?

- Осигурените, загубили 50 или над 50 на сто от работоспособността си **поради трудова злополука или професионална болест**, имат право на пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест, независимо от продължителността на осигурителния стаж.
- **Размерът на пенсията** за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест се определя, като средномесечният осигурителен доход за страната по чл. 70, ал. 2 се умножи по индивидуалния коефициент, изчислен по реда на чл. 70, ал. 3 - 6 до датата на пенсионирането и по следните коефициенти, според степента на трайно намалената работоспособност /вид и степен на увреждане:
  1. над 90 на сто – 0,40;
  2. от 71 до 90 на сто – 0,35;
  3. от 50 до 70,99 на сто – 0,30.
- **Размерът на пенсията** за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест **не може да бъде по-малък**, според степента на трайно намалената работоспособност /вид и степен на увреждане, както следва:
  - над 90 на сто – 125 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, или 181,25 лв. от 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г., а от 01.04.2013 г. – 187,50 лв.;
  - от 71 до 90 на сто – 115 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, или 166,75 лв. от 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г., а от 01.04.2013 г. – 172,50 лв.;
  - от 50 до 70,99 на сто – 100 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, или 145 лв. от 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г., а от 01.04.2013 г. – 150 лв.
- Размерът на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест не може да бъде по-малък от размера, изчислен като за пенсия за инвалидност поради общо заболяване.

НАСЛЕДСТВЕНИ ПЕНСИИ

Кога лицата имат право на наследствена пенсия?

- Личните пенсии могат да преминават в наследствени, с изключение на пенсиите за гражданска инвалидност, социалните пенсии за старост, социалните пенсии за инвалидност и персоналните пенсии. Право на наследствена пенсия имат децата, преживелият съпруг и родителите.
- Децата имат право на наследствена пенсия до навършване на 18-годишна възраст, а след навършването ѝ, ако учат – за срока на обучението, но не по-късно от навършването на 26-годишна възраст, както и над тази възраст, ако са се инвалидизирали до 18-, съответно до 26-годишна възраст.
- При смърт на двамата родители (осиновители) децата имат право на наследствена пенсия, която се определя от сбора на пенсиите на починалите.
- Преживелият съпруг има право на наследствена пенсия 5 години по-рано от възрастта му по чл. 68, ал. 1 КСО или преди тази възраст, ако е неработоспособен.
- Родителите имат право на наследствена пенсия от децата си, ако са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1, докато родителите на лицата, починали по време на наборна военна служба – независимо от възрастта им.

Как се определя размерът на наследствената пенсия?

- Наследствената пенсия се определя в процент от полагащата се лична пенсия на починалото осигурено лице, както следва:
  1. при един наследник – 50 на сто;
  2. при двама наследници – 75 на сто;
  3. при трима и повече наследници – 100 на сто.
- Наследствената пенсия се отпуска общо на всички лица, които имат право на нея, и се разпределя поравно между тях.
- Минималният размер на наследствената пенсия не може да бъде по-малък от 75 на сто от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст определен за съответната календарна година. От 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г. размерът е 108,75 лв., а от 01.04.2013 г. – 112,50 лв.

ОБЩИ ПРАВИЛА ЗА ПЕНСИИТЕ

От коя дата се отпускат пенсиите?

- Пенсии се отпускат от датата на придобиване на правото, ако заявлението с необходимите документи е подадено в **6-месечен срок** от тази дата. Ако документите са подадени след изтичане на 6-месечния срок от придобиване на правото, пенсиите се отпускат от датата на подаването им.
- Пенсия за инвалидност се отпуска от **датата на заявлението до ТЕЛК /НЕЛК**, ако необходимите документи за пенсиониране са подадени в териториалното поделение на Националния осигурителен институт в едномесечен срок от влизането в сила на експертното решение на ТЕЛК /НЕЛК.

В какви срокове се отпускат пенсиите?

- Пенсиите се отпускат в **четиримесечен** срок от подаването на заявлението в ТП на НОИ. В едномесечен срок от датата на заявлението пенсиите за трудова дейност се отпускат и изплащат в минимален размер за съответния вид пенсия до определянето на размера им по КСО. След определянето на окончателния размер и ако има разлика в размера, то тя се изплаща от датата на отпускането.

Кога може да се преизчисли пенсията?

- Лицата, на които е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност поради общо заболяване и за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест, могат да поискат преизчисляване на пенсията за придобит осигурителен стаж и осигурителен доход след пенсионирането, ако това е по-благоприятно за тях.
- При преизчисляването се взема предвид средномесечният осигурителен доход за страната за 12 календарни месеца преди месеца на първото отпускане на пенсията. За пенсиите, отпуснати до 01.01.2000 г., при преизчисляване се взема предвид средномесечният осигурителен доход за страната за 2007 г. При преизчисляване на пенсията осигурителният стаж, положен след 31.12.2010 г., не се превръща по реда на чл. 104 от КСО.

По какъв начин се изплащат пенсиите?

- Пенсиите и добавките към тях се изплащат чрез пощенските станции и банките в страната.
- ТП на НОИ изготвя за всеки пенсионер един изплащателен картон, по който пощенската станция му изплаща ежемесечно пенсията от 7-о до 20-о число на месеца, за който се отнася. Когато 7-о и 20-о число са неработни дни, изплащането започва в началото и завършва в края на следващия работен ден.
- По писмено заявление на пенсионера до ТП на НОИ пенсията може да се превежда по лична, безсрочна разплащателна или спестовна сметка в посочена от лицето банка. Заявлението може да бъде подадено и чрез съответната банка, открила сметката, която от своя страна в срок 3 работни дни го представя в съответното териториално поделение на НОИ. В заявлението се вписват: банката и кодът, номерът на сметката, трите пълни имена на пенсионера по документите за самоличност, ЕГН, адресът на който се получава пенсията и пощенския клон, на пощенската станция. Към него се прилага и копие от документа от банката с номера на банковата сметка на титуляра.
- ТП на НОИ превежда пенсиите към банките в първите 3 работни дни от 7-о число на месеца или когато започва изплащането на пенсиите в пощенските станции.

В кои случаи може да се зачете осигурителен стаж със заплащане на осигурителни вноски от лицата?

- Времето на обучение на лицата, завършили висше или полувисше образование, но за не повече от срока на обучение, предвиден по учебния план за завършената специалност, се зачита за осигурителен стаж, ако лицата внесат за своя сметка осигурителни вноски за този период, изчислени върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, както и времето на докторантурата, определено в нормативен акт за лицата, придобили образователна и научна степен "доктор".
- Лицата, навършили възрастта за пенсиониране по чл. 68, ал. 1 от КСО и на които не им достигат до 5 години осигурителен стаж за пенсиониране по тези условия, могат да внесат за своя сметка осигурителни вноски за недостигащия им стаж, изчислени върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица с размер на вноската за

фонд “Пенсии” за лицата, родени преди 01.01.1960 г. За 2013 г. осигурителната вноска е 17,8 на сто върху 420 лв., или 74,76 лв. за един месец осигурителен стаж.

Въз основа на какви документи се отпуска пенсия за трудова дейност?

- Към заявлението (обр. УП-1) за отпускане на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст, инвалидност поради общо заболяване, инвалидност поради трудова злополука или професионална болест, се представят следните документи:
- за осигурителен стаж;
  - за brutното трудово възнаграждение или доход, върху който са внесени осигурителни вноски за 3 последователни години от последните 15 преди 1 януари 1997 г.;
  - за brutното трудово възнаграждение или доход, върху който са внесени осигурителни вноски за осигурителния стаж след 1 януари 1997 г. до датата на пенсионирането. Когато за това време или за част от него не са представени документи се използват данните от регистъра на осигурените лица.
  - за пенсиите за инвалидност – експертно решение на ТЕЛК, за което е изтекъл 14-дневния срок за обжалване;
  - за пенсиите за осигурителен стаж и възраст – документ за прекратяване на осигуряването за лицата по трудови или служебни правоотношения и морските лица.

*****

За повече информация използвайте специализираните секции в Интернет страницата на Националния осигурителен институт, или се обърнете към съответното териториално поделение на НОИ.

2013 г.